

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՀՀ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՕՐԵՆՍԱԳՐՔԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՌԹԻՎ

Գեղամ ՂԱՐԱԽԱՆՅԱՆ

իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը 2004 թ. նոյեմբերի 9-ին ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան օրենսգիրքը» (այսուհետ՝ ընտօր), որը գործողության մեջ է 2005 թվականի ապրիլի 19-ից: Այն Հայաստանում ընդունված երրորդ օրենսգիրքն է և կոչված է կարգավորելու երկրում առաջացող ամուսնական-ընտանեկան հարաբերությունները: Այն, իհարկե, արդեն բռնել է քննություն: Չնայած ընդունվելուց հետո այնտեղ կատարվել են որոշ փոփոխություններ, սակայն այսօր էլ վերանայելու անհրաժեշտություն կա:

Խոսքը առաջին հերթին որոշ ավելորդ բառերից ազատվելու, բազմաթիվ հոդվածներ խմբագրելու մասին է, որոնց վերաբերյալ մեր առաջարկությունները մնում են անարձագանք:

Հոդվածի նպատակը հղկված, հայերենին հարիր ու կատարելագործված օրենսգիրք ունենալն է: Չէ՞ որ այն երկրի բոլոր ընտանիքների օրենսգիրքն է, կիրառելի բոլորի նկատմամբ:

Առաջին հերթին, կարծում ենք, ճիշտ կլիներ, որ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ 1996 թ. մայիսի 29-ի օրենքում նշվեր, թե ով է համարվում երեխա: Այդ հարցը լուծված չէ ոչ միայն հիշյալ օրենքով, այլև ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով:

Բացի դրանից, ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը չի պատասխանում նաև այն հարցին, թե ինչ է նշանակում «ծնողական իրավունքներից զրկելը»: Ճիշտ է, ծնողական ի-

րավունքներից զրկելու հիմքերը թվարկված են ընտանեկան օրենսգրքում, սակայն սա հարցի պատասխանը չէ:

Հայաստանի երեք հանրապետություններում ընդունվել են ամուսնաընտանեկան հարաբերությունները կարգավորող երեք օրենսգրքեր, ինչպես նաև տասնյակից ավելի ենթօրենսդրական ակտեր, սակայն նրանցից ոչ մեկում, ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքից բացի, չի օգտագործվում «ազգակցականություն» բառը: ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 61 հոդվածում խոսվում է «ծնողների և այլ ազգականների հետ ազգակցականության կապի վրա հիմնված գույքային իրավունքների մասին»:

Նույն միտքը կրկնվում է նաև ընտօր 64 հոդվածում: Խոսքը, իհարկե, անձանց միջև եղած ազգակցական կապի մասին է. և դա այն դեպքում, երբ հայոց լեզվին վերաբերող ոչ մի բառարանում այդպիսի բառ չի հիշատակվում: Հարց է ծագում. ո՞վ է հորինել նման արհեստածին բառը և այն օգտագործել ՀՀ քաղաքացիների՝ շատ կարևոր ու շատ գործածական հարաբերությունները կարգավորող օրենսգրքում: Ո՞ւմ է պետք նման նորամուծությունը: Ոչ ոքի: Դրա համար էլ այն գործնականում կիրառություն չունի, քանի որ վաղուց քննությունը բռնած և հնչեղ հայերենով արտասանվող «ազգակցություն» բառը փոխարինված է «ազգակցականություն» կեղծ բառով:

Առաջարկում ենք ՀՀ ընտօր 61 և 64 հոդվածներում օգտագործվող «ազգակցականություն» բառը փոխարինել «ազգակցություն»-ով:

ՀՀ ընտօր 47 հոդվածում նշվում է «ապրուստավճար» բոլորովին ավելորդ բառը: Եվ այն օգտագործվում է «ալիմենտ» բառի

փոխարեն: Հայտնի է, որ ալիմենտը ապրուստի միջոց է, որ տրվում է անչափահաս, անաշխատունակ անձանց՝ նրանց հանապազօրյա կարիքները հոգալու համար: Գիշտ է, այն հայկական ծագում չունի, սակայն կուլտուրական փոխառության կանոններով վաղուց մտել է հայերենի բառապաշար և ընդունվել ժողովրդի կողմից: Այնպես որ, ալիմենտը որևէ ծառայության, կատարված որևէ աշխատանքի դիմաց տրվող գումար, վճար չէ: Հետևաբար անհրաժեշտ է ընտանեկան օրենսգրքից հանել նաև «ապրուստավճար» արհեստածին բառը:

Հայաստանի Հանրապետության՝ 1998 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված քաղաքացիական օրենսգրքը ինչպես քաղաքացուն անհայտ բացակայող, այնպես էլ քաղաքացու մահացած լինելու դեպքերի համար սահմանել է ճանաչման հնարավորությունը: Քաղ. օր. 44 հոդվածը սահմանում է «քաղաքացուն անհայտ բացակայող ճանաչելու» կարգը, իսկ քաղ. օր. 47 հոդվածը՝ «քաղաքացուն մահացած ճանաչելու» կարգը: Իրականում այդպես չի կարող լինել: Եթե քաղաքացին իր մշտական բնակության վայրից բացակայում է, և մեկ տարվա ընթացքում նրա գտնվելու վայրի մասին տեղեկություններ չեն լինում, դատարանը կարող է այդ քաղաքացուն անհայտ բացակայող ճանաչել: Սակայն, եթե քաղաքացու բնակության վայրում երեք տարվա ընթացքում տեղեկություններ չկան նրա գտնվելու վայրի մասին, ապա դատարանը պետք է ի գիտություն հայտարարի, որ տվյալ անձնավորությունը պետք է որ մահացած լինի: Այսինքն, դատարանը պետք է նրան հայտարարի մահացած: ՀՀ քաղ. օր. նախագիծը պատրաստողները, հեռանալով 75 տարի Հայաստանում և ոչ միայն Հայաստանում օրենսգրքի մակարդակով ընդունված քաղաքացուն անհայտ բացակայող ճանաչելու և քաղաքացուն մահացած հայտարարելու հասկացու-

յուններից, արհամարհելով այդ առթիվ Հայաստանի ճանաչված մասնագետների դիտողությունները՝ Ազգային ժողով ներկայացրին քաղ. օր. այսօր էլ գործող տեքստը, որտեղ այդ սխալը դեռևս մնում է: Բայց օրենսգիրքը ընդունելու առաջին իսկ օրվանից հարցը քննարկման առարկա չի դառնում: Բանն այն է, որ երկրի որևէ օրենսգրքում օգտագործվող հասկացությունները մեքենայորեն վերարտադրվում են նոր օրենքներում: Այդպես վարվել է ՀՀ արդարադատության նախարարությունը ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի նախագծի տեքստը ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացնելիս: Դրա հետևանքով ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը նույնպես սահմանում է, որ **«ամուսնությունը դադարում է ամուսիններից մեկի մահվան կամ նրան դատարանի կողմից մահացած ճանաչելու** (ընդգծումն իմն է-Գ.Ղ.) հետևանքով» (13 հոդվածի առաջին կետ): Կարծում ենք՝ այս հարցի լուծման ժամանակ չպետք է կաշկանդվել՝ թե հարցը ըստ էության չհասկանալու հետևանքով է ՀՀ քաղ. օր. 47 հոդվածը սահմանում, որ քաղաքացին մահացած է ճանաչվում: Այս սխալի մասին մենք մշել ենք բազմիցս: Վերջին հաշվով, մեր հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը և ընտանեկան օրենսգիրքը հավասարազոր օրենքներ են, և մեկում փոփոխություն կատարելը չպետք է կախման մեջ դրվի մեկ այլ օրենքում փոփոխություն կատարելուց:

Ուստի առաջարկում ենք ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի բոլոր այն հոդվածներում, որտեղ օգտագործվում է «քաղաքացուն մահացած ճանաչել» բառակապակցությունը, դարձնել «քաղաքացուն մահացած հայտարարելը»: Դրանից ելնելով՝ առաջարկում ենք ընտօր 19 հոդվածը խմբագրել: Այդ հոդվածի համաձայն՝ «Դատարանի կողմից մահացած կամ անհայտ բացակայող ճանաչված ամուսնու ներկայանալու և դատարանի համապատասխան վճռի վերանայման դեպքում ամուսինների հա-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

մատեղ դիմումի հիման վրա ամուսնությունը կարող է վերականգնել քաղաքացիական կացության ակտերի պետական գրանցում իրականացնող մարմինը...»:

Անհրաժեշտ ենք գտնում հողվածի «մահացած» բառից հետո ավելացնել «հայտարարված» բառը, իսկ «վերանայումը»-ը փոխարինել «վերացման» բառով: Չէ՞ որ վերանայել նշանակում է հնի մի մասը թողնել նոր խմբագրությամբ, մյուս մասերը թողնել ինչպես կան: Իսկ 19 հողվածի դեպքում պետք է նախկին վճիռը դադարի գոյություն ունենալուց: Ուրեմն՝ եղած վճիռը ոչ թե պետք է վերանայվի, այլ վերացվի:

Ընտոր 12 և 130 հողվածներում օգտագործվում է «թունամոլություն» բառը: Իսկ նման բառ հայերենում չկա: Հայերենի ոչ մի բառարանում այն տեղ չի գտել: Այս բառը ևս ավելորդ է ընտոր-ում, ուստի պետք է ազատվել նաև դրանից:

Ընտոր բազմաթիվ հողվածներում օգտագործվում է «ընդ որում» բառը: Օրինակ՝ 59 հողվածի «ա» կետն ազդարարում է, որ ծնողները կամ նրանցից մեկը կարող են զրկվել ծնողական իրավունքներից, եթե նրանք չարամտորեն խուսափում են ծնողական պարտականությունները կատարելուց, ընդ որում՝ ակիմենտ վճարելուց:

Կարծում ենք՝ այստեղ «ընդ որում» բառը պետք է փոխարինվի «այդ թվում» բառակապակցությամբ: Ինչու՞: Չենք կասկածում, որ ընտոր նախագծի վերջնական տեքստը խմբագրել են բանասերները, որոնք էլ «այդ թվում» կապակցությունը փոխարինել են «ընդ որում»-ով:

Ընտոր 10 հողվածի համաձայն՝ ամուսնություն կնքելու համար անհրաժեշտ են ամուսնացող տղամարդու և կնոջ փոխադարձ կամավոր համաձայնությունը և նրանց ամուսնական տարիքի՝ կանանց համար տասնյոթ, իսկ **«տղամարդկանց**

համար տասնութ տարեկան տարիքի հասնելը»: Իհարկե, ընդգծվածը հայերեն չէ: Ուստի առաջարկում ենք այդ հողվածն ավարտել այսպես. «իսկ տղամարդկանց համար տասնութ տարեկան հասած լինելը»:

Անհրաժեշտ է նաև ընտոր 47 հողվածում (կետ 3) «խնամակալի» փոխարեն գրել «խնամարկյալի» բառը:

Խմբագրման կարիք ունեն նաև ընտոր մի շարք այլ հողվածներ:

Այսպես, ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 41 հողվածի 1-ին կետը ենթակա է խմբագրման, ավելի ճիշտ՝ հայերեն շարադրման: Այնտեղ գրված է. «երեխա է համարվում տասնութ տարին չլրացած անձը»: Սա ակնհայտորեն հայերեն չէ: Ուստի առաջարկում ենք այն շարադրել հետևյալ կերպ. «երեխա է համարվում տասնութ տարեկան չդարձած անձը»:

Անհրաժեշտ է նաև ընտոր 63 հողվածի 2-րդ կետում «հանգամանքներից» բառը փոխարինել «պատճառով» բառով:

Ընտոր 62 հողվածի 1-ին կետը սահմանում է, թե «ծնողական իրավունքները կարող են վերականգնվել, եթե ծնողները կամ նրանցից մեկը փոխել են իրենց վարքագիծը, կենսաձևը և (կամ) երեխայի դաստիարակության նկատմամբ վերաբերմունքը»: Հողվածում պարզություն մտցնելու անհրաժեշտություն կա: Անհրաժեշտ է այնտեղ նշել, որ ծնողական իրավունքները կարող են վերականգնվել, «եթե ծնողական իրավունքներից զրկված ծնողները փոխել են իրենց կենսաձևը և (կամ) երեխայի դաստիարակության նկատմամբ վերաբերմունքը»:

Առաջարկում ենք նաև ընտոր 21 հողվածի 2-րդ կետի սկզբի «դատարանը» դարձնել «հետևանքով», իսկ վերջում «արդյունքով»-ի փոխարեն գրել «հետևանք»-ով: Իսկ 20 հողվածի 3-րդ կետում «երեք օրվա ընթացքում» բառերից հետո տեղադրել այդ կետերի սկզբի բառը: Մեր կարծիքով, ընտոր առաջին հողվածի

ամաջին կետում «հանրապետությունում» բառից հետո պետք է ավելացնել «գտնվում են» բառը, իսկ «ներքո են» բառը փոխարինել «ներքո» բառով:

Ընտոր 6 հոդվածի 1-ին կետը պետք է խմբագրվի այսպես. «Քաղաքացիներն իրենց հայեցողությամբ իրականացնում են ընտանեկան հարաբերություններից բխող և օրենսդրությամբ իրենց վերապահված իրավունքներ (ընտանեկան իրավունքներ, այդ թվում՝ այդ իրավունքների պաշտպանության իրավունք), եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ»: Նաև անհրաժեշտ է ընտոր 15 հոդվածի 3-րդ կետում «երեխաների պատճառով» բառերը փոխարինել «երեխաների առթիվ» բառերով:

Ընտոր 39 հոդվածի 3-րդ կետի 2-րդ մասում «ծնունդը գրանցելուց հետո» բառերից հետո ավելացնել «հայրությունը և մայ-

րությունը վիճարկելիս» բառերը:

Ընտոր 53 հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ մասում «եղանակները» բառի փոխարեն անհրաժեշտ է գրել «գործում» բառը:

75 հոդվածի 4-րդ կետում ասված է, որ ալիմենտի չափը որոշվում է «չափահաս զավակների ամենչությամբ»:

Ի՞նչ է նշանակում սա. ալիմենտը նշանակվում է ոչ թե քաղաքացու ամենչությամբ, այլ քաղաքացու համար: Ուրեմն պետք է խմբագրվի նաև 75 հոդվածը:

Ընտոր 92 հոդվածի 1-ին կետի «ծևերը» բառը փոխարինել «եղանակով»:

Ընտոր 151 հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ մասի «հիմնվում են» ստորոգյալը փոխարինել «հենվում են»-ով:

Վերջապես, ընտոր 115 հոդվածի 1-ին կետի «յուրաքանչյուր» բառը փոխարինել «ցանկացած» բառով: